

Topinkomensaandelen in de twintigste eeuw

E.R. Afman en W. Salverda

Beide auteurs zijn verbonden aan het Amsterdams Instituut voor ArbeidsStudies (AIAS) van de Universiteit van Amsterdam. Zij danken David Hollanders voor commentaar en Joop Hartog voor onderzoekgegevens.
e.r.afman@uva.nl

Analyse van de top van de inkomensverdeling toont een sterke daling van de inkomensongelijkheid in Nederland gedurende de twintigste eeuw. Verschuivingen tussen inkomen uit kapitaal en arbeid spelen een belangrijke rol.

Topinkomens staan in de schijnwerpers. De Nederlandse economie groeit nauwelijks, maar de beloning van topbestuurders stijgt met dubbele cijfers. Leidt deze ongelijke ontwikkeling tot ombuiging van een historische trend naar meer gelijkheid? We onderzoeken hier die trend over de periode 1914-1999.¹ Omdat de gegevens aanvankelijk beperkt zijn, meten wij de ongelijkheid als het aandeel van de hoogste inkomens in alle inkomens: de top 10%, 5% en 1% (zie tekstkader).

Grote veranderingen in de inkomensverdeling treden niet in kort tijdsbestek op. Deze analyse maakt gebruik van statistieken die zijn gebaseerd op de jaarlijkse aangifte inkomstenbelastingen. Vanaf de allereerste aanslag op 1 mei 1915 beslaan deze gegevens het grootste gedeelte van de twintigste eeuw. Deze langetermijnnadering maakt het goed mogelijk om episodes van toenemende en afnemende inkomensongelijkheid te onderscheiden.

Grote delen van de inkomensverdeling worden gedomineerd door institutioneel bepaalde overdrachten of vastgelegde looninkomens

Een belangrijke beperking van deze gegevens is, dat vóór 1940 slechts een minderheid inkomstenbelasting afdroeg. Hierdoor werd alleen de bovenkant van de inkomensverdeling goed waargenomen. Daarom concentreren wij ons hierop. Het bepalen van topaandelen is natuurlijk slechts één manier om inkomensongelijkheid te meten, naast een scala aan ongelijkheidsmaatstaven die de gehele verdeling in beschouwing nemen. De uitkomsten zijn dan ook niet per se identiek. Wel impliceert een groter topaandeel *ceteris paribus* een ongelijkere verdeling. Al is het beeld van de ongelijkheid dat hieruit oprijst misschien incompleet, het is wel belangrijk en interessant. Behalve dat de lange-termijnontwikkeling in topinkomensaandelen achtergrond biedt aan de actuele discussie omtrent topinkomens, wijkt ook de samenstel-

ling van het inkomen in de top sterk af van de rest van de verdeling. Grote delen van de inkomensverdeling worden gedomineerd door institutioneel bepaalde overdrachten of vastgelegde looninkomens; de top kent een sterke dynamiek van inkomen uit bezit en kapitaal, uit onderneming en uit loonarbeid.

Pen en Tinbergen (1976) noteerden een halvering van de inkomensongelijkheid tussen 1938 en 1976. Hartog en Veenbergen (1978) vonden tussen 1914 tot 1972 eveneens een sterke nivellering. De recente ontwikkelingen zijn minder eenduidig. Goudswaard en Caminada (2001) vonden een toename van de inkomensongelijkheid van (beschikbare) inkomens sinds begin jaren tachtig met 25%. Ook Pen (2004: 313) sprak van een "sterke denivellering aan het einde van de vorige eeuw". De OECD (2005) laat voor Nederland een Gini-coëfficiënt zien die zo'n negen procent stijgt tussen 1985 en 1995.² De Gini's die zijn gepubliceerd door het CBS tonen een vlakker verloop.³ Bovenal geldt echter dat gevolgtrekkingen op basis van ongelijkheidsindices als de Gini-coëfficiënt een zeer delicate bezigheid zijn: de keuze van populatie of inkomensconcept (of veranderingen in definities) zijn vaak van grote invloed op het eindresultaat. Atkinson en Brandolini (2001) bespreken de Nederlandse casus in detail. Al met al reden te meer om een stap terug te gaan en op uniforme wijze de ruwe gegevens van het CBS te analyseren.

Data

Met de invoering van directe inkomensbelasting op 1 mei 1915 werd voor het eerst informatie vergaard over het totale inkomen van belastingbetalers (voordien werd belasting rechtstreeks bij de bron van inkomen of bezit geheven en werd het inkomen dus niet bij de ontvanger gemeten). Sindsdien publiceert het CBS de verdeling van het aantal belastingbetalers naar inkomensklasse, hun totale inkomen (fiscaal inkomen en belaste ontvangen overdrachten) en de betaalde belasting. De belastingbetaler of 'belastingeenheid' staat in Nederland voor een duurzaam samenlevend paar, een alleenstaande of een inwonende

1 Dit onderzoek, uitgevoerd in samenwerking met Tony Atkinson (Oxford University), is deel van internationaal onderzoek naar inkomensongelijkheid en topinkomens, zie Salverda en Atkinson (2005) en diverse bijdragen in de *Journal of the European Economic Association*, 3, 2/3 (april-mei 2005) en 4 (juni 2005).

2 De Gini is een veelgebruikte maatstaf voor inkomensongelijkheid die varieert tussen 0 (volledig gelijke verdeling) en 1 (maximaal ongelijk).

3 [www.statline.cbs.nl/StatWeb/table.asp?PA=70759ned&D1=4,17&D2=0&D3=\(l-11\)-I&DM=SLNL&LA=nl](http://www.statline.cbs.nl/StatWeb/table.asp?PA=70759ned&D1=4,17&D2=0&D3=(l-11)-I&DM=SLNL&LA=nl)

(ouder dan vijftien jaar) met een onafhankelijk inkomen. De statistieken van het CBS hebben in de top van de indeling meer detail: boven een bepaalde inkomensgrens worden alle belastingbetalers integraal geteld, daaronder betreft het een steekproef. Sinds 1981 presenteert het CBS de gegevens op basis van huishoudens en niet langer van belastingbetalers. Voor de jongste decennia hebben wij daarom met behulp van het door het CBS gecreëerde microdatabestand Inkomenspanelonderzoek (IPO) het concept van de belastingeenheid gereconstrueerd.

Wegens de herkomst in de belastingaangifte hebben de gegevens wel enkele bezwaren. Genoemd is de beperkte dekking in vroege jaren. Daarnaast kunnen belastingaangiftes zijn beïnvloed door belastingarbitrage of omzeiling, terwijl niet-belaste inkomens aan statistische observatie zijn onttrokken. Dit betreft bijvoorbeeld bonussen in de vorm van optie- of aandelenpakketten. Daar staat tegenover dat de fiscus met een uitgebreid apparaat zo goed mogelijk het inkomen uit belaste economische activiteit meet, waardoor de gegevens zich in positieve zin kunnen onderscheiden van enquêtes of andere databronnen.

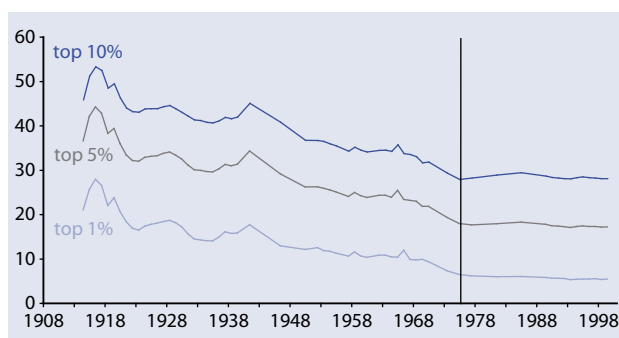
Methode

In dit artikel bepalen we de som van het inkomen van de top 10% van de belastingeenheden, de top 5% en de top 1% als percentage in het totale inkomen van alle belastingeenheden. Vanwege de partiële dekking van de statistieken, zijn voor totale populatie en totaal inkomen externe referentietotalen bepaald uit bevolkingsstatistiek respectievelijk nationale rekeningen, c.q. daarop voor andere jaren gebaseerde ophogingen. Met behulp van niet-lineaire interpolatie zijn vanuit de getabuleerde gegevens (1914-1975) de inkomensaandelen van de topgroepen bepaald. Vanuit de IPO-microdata (1977-1999) werden deze rechtstreeks vastgesteld.

De resultaten

Figuur 1 toont voor Nederland de ontwikkelingen in de aandelen van de top 10% van hoogste inkomens, de top 5% en de top 1%. Meteen valt op dat ze sterke afnamen vanaf het begin tot circa 1975. De top 1%, bijvoorbeeld, streek rond 1920 meer dan twintig procent van het relevante inkomen op, in 1977 nog slechts zes procent. Opmerkelijk is het evenwijdig verloop van de top 10% en de top 5%. Dit betekent dat de afname goeddeels geconcentreerd is in het bovenste deel: de supertop. Het aandeel van percentielen 90 tot 95 bleef nagenoeg stabiel over de gehele periode. Binnen de supertop nam het aandeel van percentielen 95 tot 99 af na 1945 (van 16,5% tot 11%), maar aanmerkelijk

Figuur 1. Aandeel top 10%, top 5% en top 1%, in totaal van bruto-inkomen, 1914 - 1999

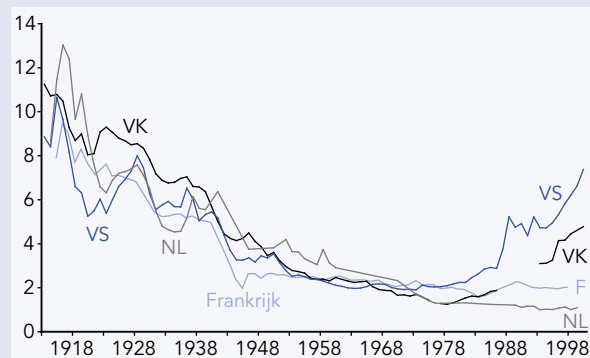
minder sterk dan het aandeel van de top 1%. Nog markeranter is het beeld voor kleinere topgroepen. De top 0,1% - nu circa negenduizend belastingeenheden - daalde van 9% rond 1920 tot 1% vanaf 1975 (Figuur 2). Dit impliceert een afname van negentig maal naar tien maal het gemiddelde inkomen.

Opmerkelijk is de stabiliteit sinds halverwege de jaren zeventig. Uitgaande van de topaandelen bleef de inkomensverdeling over de laatste decennia van de vorige eeuw vrijwel onveranderd. Dit beeld wordt bevestigd door de verdeling van het besteedbaar inkomen⁴: ook hier blijven de topinkomensaandelen constant over de laatste decennia.

Contrast tussen Angelsaksische en Continentaal Europese ontwikkeling

In Figuur 2 is het inkomensaandeel in bruto inkomen van de top 0.1% bijeengebracht voor vier landen: Nederland (NL), het Verenigd Koninkrijk (VK), Frankrijk (F) en de Verenigde Staten (VS). In alle landen treedt een opmerkelijk parallelle afname op tot halverwege de jaren zeventig. Daarna neemt in het VK en de VS de inkomensongelijkheid sterk toe, in tegenstelling tot Nederland en Frankrijk.

Figuur 2. Aandeel top 0,1%, in totale bruto-inkomen in vier landen

Bron: Atkinson en Salverda (2005)

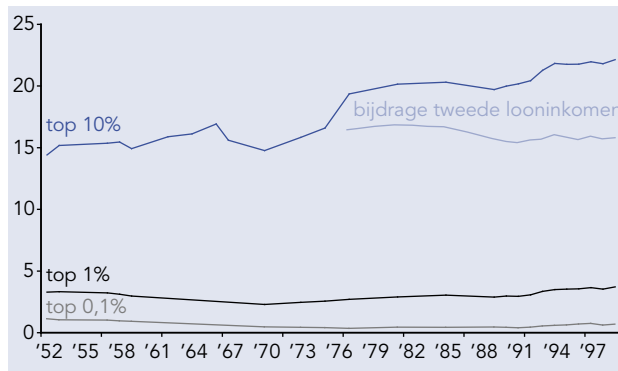
Samenstelling topinkomens

Sinds 1952 geeft het CBS informatie over de samenstelling van het inkomen (loon en salaris, winst uit onderneming, pensioenen, overdrachten, etcetera.) naar grootteklasse van het inkomen. Dit maakt het mogelijk de bijdragen van verschillende productiefactoren te analyseren.

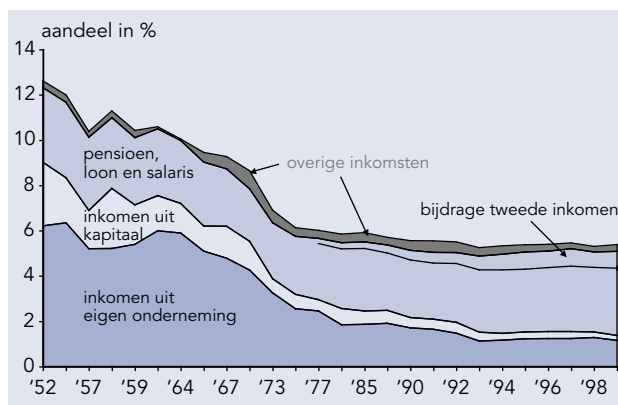
Figuur 3 toont de bijdrage van het looninkomen voor de drie topgroepen. In de top 10% vindt een opvallende verschuiving plaats: het totale inkomensaandeel daalt van 37% naar 28%, maar het aandeel van de lonen stijgt van 15 procentpunt in 1952 tot bijna 23 in 1999. Duurzaam samenlevende tweeverdieners vormen samen één belastingeenheid. De stippellijn geeft de onderlinge verdeling aan die vanaf 1977 bepaald kon worden uit IPO. Het tweede inkomen speelt tegenwoordig een belangrijke rol in de top van de inkomensverdeling en is grotendeels verantwoordelijk voor de stijging van het loonaandeel van de top 10%.

4 Data voor 1959-1984 uit de studie van De Kleijn en Van de Stadt (1987) – die eveneens de eenheid van belastingbetaler hebben gereconstrueerd – en 1977-1999 uit IPO (zie eerste tekstkader).

Figuur 3. Looninkomen top 10%, top 1% en top 0,1%, in procentpunten van het totale bruto-inkomen

Figuur 4. Cumulatieve compositie inkomensaandeel top 1%, in procenten van totale bruto-inkomen, 1953-1998^a

a De tijdschaal is niet lineair.

Figuur 4 toont de volledige samenstelling van de top 1%. Ook hier constateren we een duidelijk patroon. Terwijl de bijdrage van het looninkomen tot aan 1990 constant blijft, nemen het kapitaalinkomen (dividend, rente en onroerend goed) en het ondernemingsinkomen sterk af. In de eerste plaats wordt dit veroorzaakt door een algemeen dalende rol van deze inkomens: tussen 1977 en 1999 daalde hun aandeel voor de hele verdeling van 11 naar 8% van het totale inkomen. Opvallend is dat de afname in top van de verdeling sterker is. Bestond anno 1977 nog 49% van het inkomen in de top 1% uit kapitaal- en ondernemingsinkomen; anno 1999 was dit gehalveerd tot 25%. Dit weerspiegelt mogelijk de spreiding van kapitaalbezit en de popularisering van Beursplein 5, maar ook belastingarbitrage ten gunste van de vennootschapsbelasting kan een belangrijke rol spelen. In de laatste tien jaar steeg in de top 1% het looninkomen (mede door de groei van tweede inkomens), maar dit leidde niet tot een groter inkomensaandeel van de top 1%. De afname van het inkomen uit onderneming en bezit was namelijk minstens zo krachtig.

Samenvattend leert de compositie van de top-inkomensaandelen dat inkomen uit kapitaal voor individuele belastingbetalers minder belangrijk is geworden in de decennia na de Tweede Wereldoorlog. Daarnaast heeft er in de tweede helft van de twintigste eeuw in de top van de verdeling een wisseling plaatsgevonden tussen inkomen uit onderneming en inkomen uit arbeid. Was tot aan de jaren zeventig het eerstgenoemde nog dominant in de top van de inkomensverdeling, tegenwoordig heeft zelfs in de top 1% het looninkomen de overhand.

Nederland staat hierin niet alleen: ook in de Verenigde Staten nam het kapitaalinkomen sterk af na 1945. Piketty en Saez (2005) laten zien dat het looninkomen in de top van de verdeling sterk is gegroeid, maar dat daarnaast ook het inkomen uit eigen onderneming sinds begin jaren tachtig weer fors toenam.

Conclusie

Kijkend naar topinkomensaandelen, constateren we voor Nederland een inkomensnivellering tot halverwege de jaren zeventig, gevolgd door stabiliteit gedurende de rest van de eeuw. De nivellering doet zich ook elders voor. In de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk is de inkomensongelijkheid echter sinds de jaren zeventig weer sterk toegenomen, terwijl deze in landen als Frankrijk en Duitsland stabiel bleef. Dit is een opmerkelijk resultaat in het licht van wat op dit moment wordt gedacht over de ontwikkelingen in inkomensongelijkheid in de polder: meer dan eens wordt gesuggereerd dat de 'rijken alleen maar rijker' zijn geworden in de laatste decennia van de vorige eeuw. Er treden wel belangrijke verschuivingen op tussen de inkomensbronnen in de top ten gunste van looninkomen. Hierin lijkt de Nederlandse economie meer op de Verenigde Staten dan op bijvoorbeeld Frankrijk, waar recent het aandeel van kapitaalinkomen in de top juist groeide (Piketty, 2001). Gezien de huidige asymmetrische ontwikkelingen in de beloning van het hoge kader en het modale inkomen, is het de vraag of Nederland in de nabije toekomst niet toch alsnog de Verenigde Staten achterna gaat voor de mate van inkomensongelijkheid. ■

Emiel Afman en Wiemer Salverda

Literatuur

- Atkinson, A. B. & W. Salverda (2005) Top incomes in the Netherlands and the UK over the twentieth century. *Journal of the European Economic Association*, 3(4), 883-913.
- Atkinson, A. B. & A. Brandolini (2001) Promise and Pitfalls in the Use of "Secondary" Data-Sets: Income Inequality in OECD Countries as a Case Study. *Journal of Economic Literature*, 39(3), 771-799.
- Hartog, J. & J.G. Veenbergen (1978) A Dutch Threat: Long-run changes in personal income distribution. *De Economist*, 126(4), 521-549.
- Kleijn, J. P. de & H. van de Stadt (1987) *Inkomensniveau en inkomensongelijkheid 1959-1984*. Supplement bij de Sociaal-Economische Maandstatistiek, 1987(6), 11-38.
- OECD (2005) *Society at a Glance: OECD Social Indicators 2005 Edition*. 55, Parijs.
- Pen, J. (2004) Oud en Nieuw in de inkomensverdeling. *ESB*, 9 juli, 313.
- Pen, J. & J. Tinbergen (1976) Hoeveel bedraagt de inkomensegalitatie sinds 1938. *ESB*, 15 september, 880-884.
- Piketty, T. & E. Saez (2003) Income inequality in the United States, 1913-1998. *Quarterly Journal of Economics*, 118(1), 1-39.
- Piketty, T. (2001) *Les hauts revenus en France au XXme siècle*. Parijs: Grasset.
- Salverda, W. & A. B. Atkinson (2005) Top incomes in the Netherlands over the twentieth century. In: *Top incomes over the twentieth century – a difference between continental European and English speaking countries*. Oxford: Oxford University Press, te verschijnen.